

בשביל העתונות היומית, ורק לפעמים כתב עברית ב„חפזים“. את יצירתו הראשונה פרסם עברית בהיותו עוד בן־ישיבה בשלז. במקרה הייתי אני הגורם לכך. אחד מעוזרי „המליץ“ בקשני, שאבוא לו לעזור בסדרו ה„סלי“ של מערכת „המליץ“. ומכל ה„סלי“ הגדול הצלתי רק ציור אחד מפרי עטו של י. א. ליורוביץ. ציור זה נדפס ב„המליץ“, ומאז נעשה סופר בישראל. ליורוביץ עזב אחר כך את הישיבה ונסע לורשה, ששמש מרכז ספרות בימים ההם. קשה היה הדבר לסופר צעיר להתפרנס על עבודת הספרות, אבל ליורוביץ הצליח בדרכו. התחיל לחבר ספרי למוד שונים בעלום שכו. אותה שעה החל גם לכתוב ספורים וגם ספרי מדע פופולריים יהודים, פתח גם בתרגומי של גרף ליהודית. ערך ספרותי לא היה לכל העבודות האלה, אבל סימני כשרון היו נראים בכל עבודה ועבודה שיצאה מתחת ידו. אלו צמצם ליורוביץ עצמו במקצוע אחד, ודאי שהיה רואה בו ברכה. אבל ליורוביץ היה שולח ידו בכל המקצועות. היה מספר, חורז חרוזים, זורגליסטן, מחבר ספרי למוד, ספרי מדע, בקורת וכיוצא בהם. מרוב פזור העבודה לא זכה להקים לספרות ולדות קיימים.

ליורוביץ הכין עצמו לחבר אנציקלופדיה קצרה של היהדות, עומד היה לקצר את האנציקלופדיה הרוסית. ברוסיה, בימי חבולשבייטס, נגש לעבודה זו, ואלו נמצא מריל שהיה נותן לו כדי מחיתו, ודאי שהיה זוכה לסיים עבודה זו, וכדאי בהצלחה, כי „בעל־מלאכה“ מצוין בספרות היה ליורוביץ כל ימי חייו.

לפני המלחמה בא ליורוביץ לידי הכרה, כי לא תחיה תפארתו על דרך הספרות בשעה שיעשה אותה קרדום לחפור בה; החליט לעזוב את הספרות ולהקדיש עצמו לחכמת הרפואה. ברוסיה אי אפשר היה לו להתקבל לאוניברסיטה, ולפיכך יצא לליפסיה. אולם עם פרוץ המלחמה הוזכר להפסיק את המודו, וכך היה למרות חפצו לספור יהודי חי על עמו. עברית חיה כותב אז שלא על מנת לקבל פרס.

בימי המלחמה העולמית הצטיין ליורוביץ בסקירותיו הפוליטיות שהיה טרפיסן (בחתומת א. י. לפידות) בחוברות „העם“ שיצאו בפטור־בורג, ואחר כך בעתון „העם“. ברשימותיו שהדפיס ב„התקופה“ היתה נשמעת מחאה נמרצת נגד משטר חבולשבייטס. ודאי היתה סכנת רבת בדבר

חיים שכך נחיו אי אפשר שימחו ללא רושם — אפילו לאחר שנפסק חוסם הנראת. לא יעשה דבר בעולם להנם — ושיא של הויה אשר הושג באיש רשמו לא יאבד. כי כך דרכן של מרות, בנגוד למפעלים, שנחלות הולדורות, אף שאינן נכרות במחשבי; מורשת היא המשתתרת בבית גנויה של התויה הכללית, אצורה כאנגריה בכח, והיא יוצאת אל הפועל בהגיע התור. לא שיטה במדע יצר חיות ואף לא מפעלים, שהחושנים שולטים בהם, — אבל את צורת עצמו צר כל הימים והעלה אותה לספירת הקיים. תורת־הלב תחיה ומפעל־הלב תחי — מעיקרם לא רק לשעתם נוצרו אלא לדורות. ואין אנו חסרים דוגמאות בתולדות האנושיות: גדולי־נפש, אשר לא ספריהם שכתבו ולא בנינים שבנו, אלא הויתם עצמם מקור היתה לתנועות כבירות־התוצאות, וזכרם מקור של התעוררות. יש נראה והוא עובר, ויש מתעלם וקיים. ואמנם שוב התקרבו לתחום האגדה.

ומעבר לכל תהוהוים התגיוניים — הזרעויות של עולמנו, לכל מהנותיו, לשמע פטירתו של חיות, דיה שתעיד, עד כמה חוחש, בפנת הרגשה חבויה, מה היה אדם זה לזרנו. והויה כזו של שלמות וישרות, של קדושה וטהרה — עקבותיה הם שהיו מנחילה לזר יבוא.

וינה, פבת תרפ"ח. צ. דיזנדרוק

י. א. ליורוביץ

מתקופה לתקופה, כלומר מזמן צאת כ"ג של „התקופה“ עד צאת כ"ד של „התקופה“, נפטר הרבה סופרים חשובים, מלומדים ועסקנים, וביניהם גם י. א. ליורוביץ, שהשתתף במחלקה „מתקופה לתקופה“ מ„התקופה“ ב' עד „התקופה“ ד' ועד בכלל, בחתימת כניו הספרותי איסודו לז.

ליורוביץ המעיט בעת האחרונה לכתוב עברית, רוב דבריו האחרונים כתב יהודית, אבל ברוח היה סופר עברי, תיקור ביחוד את יצירותיו בעברית, וכל מגמתו בחיו היתה להקדיש את עצמו לספרות העברית, לכתוב עברית לא רק דברי שעה בלבד, אבל תנאי חיו גרמו לכך, והוא תזכר לכתוב יהודית

לא ניתן להשתכח. פעם השאירני לבדי במחלבה הקבועה שלנו ובקעצמו חלף לבקש כסף. נתון בין תקות ויאוש, צפיתי לו בקוצר רוח. והנה הוא בא! את תוצאות חפושיו חודיעני על ידי זה, שהדביק אל לחיי את רובל הכסף חקר.

ועוד דבר עולה על זכרוני תמיד מדי הרחרי בו. בשעת טיול ברחובות ורשה בערב אחד העירני על שני טורי האשים של פנסי הרחוב, שבמרחק הם הולכים ומתקרבים כביכול זה לזה ושואפים להתלכד יחד. איני זוכר עתה, על מה ביהוד בקש שאתן את דעתך, ומה בעצם חדש אז בזה, אבל לי נדמה, שקודם לכן לא ראיתי הופעה זו כלל, ובנומברג קשורים אצלי עד היום שני טורי אורות-הפנסים משני צדי הרחוב, ההולכים ומתקרבים זה לזה במרחק.

נקודת-הכאב המרכזית שלו חיתה איזה איר-רצון מעצמו, בבחינה פיסית קודם-כל, ולא בצדק, לדעתו. מכאן חתירתו כל ימיו לחיות לא הו א, ולו גם באמצעותם של האפריזשים החיצוניים, כגון: דר-אופנים, מחול וכו'.

כן, איזה איר-רצון מעצמו הציק לו ופחד גדול להתיוחד עם עצמו. תובילני אל איזה מקום, ששם מוסיקה מנסרת! — בקשני כשנפגשנו בשניה, אחרי כמה שנים, בלבוב, וכשהבאתיו לבית-קפה עם „מוסיקה מנסרת“ — חיתה רוחו.

כל אותה היורה הצבורית, שלתוכה התגנבל ראשו ורובו, כל עבודתו העתונאית, שהמשורר הגדול („בין-הרים“ בלבד נותן לו את הזכות הגמורה לכניו זה) שבו אצל לה מהודו, עסקנותו וכי — כל אלה לא היו אצלו בעיקר אלא בחינת אותה „מוסיקה המנסרת“. בדרכים אלה ברח מנפשו, מההתייחדות עם נפשו (במדת-מה יש למצוא כאן גם את סבת התרחקותו מעברית), בפומביות, ברעש הכלל האמין לדכא ולשטמש — בלי ספק, אגב, יש לחשוך בכך גם כמה עסקנים ודברים אחרים — את גורלו הפרטי והתומותיו.

שעה קלה לפני מותו בחוסל באופוזיצ, ספרו העתונים, ישב לכתוב מאמר על . . . הבחירות לסיים, כן, הבחירות לסיים הן הן שהקלו לו את המעבר לשם — אל אותה הנקודה, בה שני טורי האורות נושקים יחד. ג. שוממן

לכתוב על „שמירור האדם“ (התקופה די) בשעה שחיה יושב עוד בארץ בה שרר אותו השמירור האדם. אבל רוחו לא נתן לו מרגוע. המסכר דונס „אסידור לור“ היה יודע גם לשלפון חרופה, אבל במסרה יצא בשלום וזכה סוף סוף לעזוב את רוסיה הבולשביט.

מאמריו ב„העם“ העידו עליו, שיכול היה להעשות פובליציסטן חשוב, אבל לא התפתח בדרך זו, מפני שחמר היה במח עברית קבועה; וכך נכנס בראשו וכרובו לעתונות היהודית. אולם היה חולם ומקוה לאותו חיוס, שבו יכתה את העם שבו היה כותב עניינסנסציה ויקדיש עצמו למפירות בכלל ולעברית בפרט. שאיפתו זו לא נתקיימה, ובסבחר שנותיו חלף מאתנו. יחי זכרו בריך.

בן ציון כץ

ה. ד. נומברג

חושבני, שאלה שידעו אך את נומברג האחרון לא ידעו אותו. נומברג האמיתי היה נומברג הראשון, אותו הסופר העברי המתחיל בשנות תרס—תרס"ב, נומברג המשוקע בו בעצמו, נומברג של „הוא והיא וחרעיו הנפלא...“

חרעיו הנפלא, צירוף עליון של שירה נאצח וחשנה שכלית עמוקה היה בו. עודני רואה את מצחו בכדי-המחשבה מחימים ההם, המצח עם „קמטי-הפילוסופיה“ האחרים, שאותם הזכיר כאחד מפיליוני „הצופה“ הנהדרים שלו.

לגו בני רוסיה הלבנה הנודדים, היה הוא „הפולני“, לאח גדול במטרופולין הפולנית. הוא ידע לאמץ את רוחנו לאחר שיצאנו עם מלפני י. ל. פרץ מאוכזבים ומדוכאים קצת, כי חיו דברים, שהוא חבין יותר מרבו. דעתו בנוגע לדרך כתוב בידי אחד מחבריו הצעירים חיתה קריסריון. צריך היה אך לחבט בקניו, בשעה שקרא את כתב-היד. אם הופיע אותו פלכול-העינים המיוחד לו — מימן תותך היה זה, שהדבר דבר, דבר אמיתי.

השתכנות-הנקש, סנטימנטליות היו זרות למתורו בחיים ככספרות. היה בו מה ממש, השלג שלו לאור חיתה. כי על כן, אם חל לא לפעמים איזה מומנס אינטימי, הרי זה